

Методичні рекомендації щодо формування безпечного і здорового освітнього середовища в умовах воєнного стану

ЗМІСТ

Вступ

1. Порядок дій після сигналу «Увага всім! Повітряна тривога!».
2. Порядок дій у випадку пожежі.
3. Порядок дій у випадку загрози обвалу будівлі та коли обвал уже стався.
4. Порядок дій під час виявлення вибухонебезпечних предметів.
5. Порядок дій під час терористичного акту.
6. Порядок дій у випадку застосування у приміщенні невідомого газу.
7. Порядок дій у випадку хімічної атаки.
8. Інформаційна безпека. Пропаганда небезпечних онлайн-ігор, квестів, челенджів з метою залучення до участі у них дітей та маніпулювання їхніми діями.

Вступ

У пункті 2⁻¹ частини першої статті 1 Закону України «Про освіту» озвучено, що безпечне освітнє середовище – сукупність умов у **закладі освіти**, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди.

Поняття «безпечне і здорове освітнє середовище» (серед нормативно-правових актів), вперше появилось в Указі Президента України «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі».

Визначень поняття «освітнє середовище» у нормативно-правових актах я не виявив, тільки у наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» озвучено поняття «освітнє середовище закладу освіти» – що це сукупність умов, що створюється **в закладі освіти** для навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти та праці педагогічних працівників.

Однак, вимогам сьогодення більше відповідає визначення, що освітнє середовище – це сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів і суб'єктів, які впливають на формування учня, на його творчий, професійний та особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктних взаємодій та особистісно орієнтованих педагогічних комунікацій в освітньому процесі, забезпечуються умови комфортної життєдіяльності учні в навчальному закладі **та поза його межами**

Так склалося, що на сьогоднішній день, учні вимушені навчатися онлайн. І відповідно до вищевикладених визначень, створення зараз

безпечного освітнього середовища для них – це створення умов для їхнього безпечного навчання та перебування за місцем навчання, що, у більшості випадків, збігається із місцем їхнього проживання, тобто створення безпечного освітнього середовища поза межами закладу освіти.

1. Порядок дій після сигналу «Увага всім! Повітряна тривога!».

Насамперед, я хочу ознайомити вас з алгоритмом дій після сигналу «Увага всім! Повітряна тривога!», а також поради для вчителів «Як діяти під час онлайн уроків, якщо вмикається сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!»» надані Міністерством освіти і науки України.

Отже, якщо ви почули сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!», то алгоритм дій такий:

- не панікувати, попередити рідних та сусідів;
- вимкнути електроприлади, перекрити газ та воду;
- вимкнути світло, закрити штори;
- терміново переміститися до найближчого укриття, взяти тривожну валізу: документи, гроші та їжу.

Якщо ви почули сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!» під час проведення онлайн уроку – не хтуйте цим. Це сигнал – зупинити урок. Перш ніж вийти з онлайн зв'язку, дійте за рекомендованим алгоритмом:

1. Демонструйте впевненість у своїх діях. Спокійно повідомте учням, що оголошено сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!».

2. Акцентуйте увагу учнів такими фразами:

«Йдіть в безпечне місце, яке встановлене за правилами вашої сім'ї»;
«Після сигналу «Відбій тривоги» доєднайтеся до занять за розкладом»;
«Натисніть кнопку «вийти з конференції» та кнопку «виключення комп'ютера».

3. Дочекайтесь щоб усі учні, які є слухачами, вийшли з онлайн зв'язку.

Рекомендовано, щоб виконання алгоритму дій здобувачами освіти тривало не більше 30 секунд.

2. Пожежна безпека

Однією із умов безпечного освітнього середовища є знання та дотримання учнями правил безпечної поведінки під час пожежі. Однак, дуже важливо, щоб заходи з ознайомлення учнів з цими правилами проводилися з урахуванням їхніх вікових особливостей. Тому завдання педагогів, визначити, як саме і в якій формі краще донести цю інформацію до учнів свого класу.

Отже, будь-яка пожежа починається із загорання, яке інколи може ліквідувати одна людина, якщо має відповідні навички та знає правила поведінки під час пожежі. Тому, у разі виникнення пожежі необхідно заздалегідь знати: де і які засоби пожежогасіння розміщуються та як ними користуватися.

Якщо виникла пожежа – рахунок часу йде на секунди.

У випадку, якщо пожежа застала вас у приміщенні:

- у всіх випадках, якщо ви в змозі, зателефонуйте «101» і викличте пожежну команду;
- ні в якому разі не панікуйте;
- у першу чергу (по можливості) вимкніть електрику та перекрийте газ;
- найкраще, протягом перших 15–20 секунд, вибіжіть із будівлі на відкрите місце (під час перебування на першому поверсі);
- якщо з'явився запах диму і він просочується крізь щілини біля дверей, то до дверей приміщення повзть підлогою під хмарою диму, але не відчиняйте двері відразу (якщо ви спали і прокинулись від шуму пожежі і запаху диму, не сідайте в ліжку, а скотіться з нього прямо на підлогу);
- спокійно поясніть всім присутнім ситуацію та план дій, дайте їм команду пригнутися або лягти;
- обережно доторкніться до дверей тильною стороною долоні;
- якщо двері не гарячі: обережно відчиніть їх та швидко виходьте (переконайтеся, що з приміщення вийшли всі). Після того як вийшли – зачиніть їх та поповзом пересувайтеся до виходу із приміщення. Обов'язково зачиняйте за собою всі двері, які будуть в приміщенні по ходу вашого пересування;
- якщо двері гарячі:
 - а) не відчиняйте їх – дим та полум'я не дозволять вам вийти;
 - б) щільно закрийте двері, а всі щілини і отвори заткніть будь-якою тканиною (бажано зволоженою), щоб уникнути подальшого проникнення диму. Повертайтеся поповзом у глибину приміщення і приймайте заходи до порятунку;
 - в) присядьте та глибоко вдихніть повітря, а після цього – розкрийте вікно, висуньтеся та спробуйте покликати за допомогою (кричіть «Допоможіть, пожежа!»);
 - г) якщо ви не в змозі розкрити вікно, розбийте віконне скло твердим предметом;
 - д) якщо немає змоги залишити швидко приміщення – негайно займіть безпечне місце: отвори дверей, кути, утворені внутрішніми стінами будівлі, під несучими колонами, біля внутрішньої капітальної стіни (найчастіше завалюються зовнішні стіни будинків). Головна небезпека від падіння внутрішніх некапітальних стін, стель, люстр, картин. Потрібно сховатись під стіл, у шафу, під ліжку і закрити обличчя руками; триматись на певній відстані від вікон і скляних перегородок, від важких предметів, які можуть перекинутися. За необхідності – укрити дітей собою;
- якщо загорівся ваш одяг, падайте на землю і перевертайтеся, щоб збити полум'я;

- зверніть увагу, що під час пожежі заборонено користуватися ліфтами;
- якщо ви знаходитесь у висотному будинку: не біжіть вниз крізь вогнище; користуйтеся можливістю врятуватися на даху будівлі (особливо, якщо дах плоский); використовуйте пожежну драбину;
- не рекомендовано ховатися у приміщеннях без вікон (підсобних приміщеннях, туалетах тощо).

Однією із функцій педагога є робота з батьками учнів. Батьків необхідно поінформувати як правильно діяти під час порятунку потерпілих з пожежі.

Отже, під час пожежі необхідно остерігатися високої температури, задимленості та загазованості, обвалу конструкцій будинків і споруд, вибухів технологічного обладнання і приладів, падіння обгорілих дерев, а також провалів. Небезпечно входити в зону задимлення.

Рятуючи потерпілих з приміщень, які горять, слід пам'ятати:

- перед тим, як увійти у приміщення, що горить, накрийтеся мокрою ковдрою, будь-яким вологим одягом чи щільною тканиною;
- двері в задимлене приміщення відкривайте обережно, щоб уникнути займання від великого притоку свіжого повітря;
- у дуже задимленому приміщенні рухайтесь поповзом або пригинаючись;
- для захисту від чадного газу необхідно дихати через зволожену тканину;
- для рятування людей використовуйте найкоротші і найбезпечніші шляхи: основні та запасні виходи; віконні прорізи, балкони, лоджії, галереї та переходи з використанням зовнішніх пожежних і ручних (звичайних) драбин; люки в перекриттях, якщо через них можна вийти з будівлі чи перейти до безпечної її частини;
- у першу чергу рятуйте (евакуйовуйте) дітей, інвалідів та старих людей;
- звертайте увагу, що маленькі діти від страху часто ховаються під ліжку, в шафу та забиваються у куток;
- виходьте із осередку пожежі в той бік, звідки віє вітер;
- якщо на людині горить одяг – зупиніть її (бо коли буде бігати, то полум'я розгориться ще більше), зваліть на землю та швидко накиньте, бажано зволожені, тканинні вироби (наприклад, пальто, плащ, ковдру, покривало, штору, простирадло тощо) та щільно притисніть до людини. Однак необхідно залишити голову людини відкритою, щоб вона не задихнулась продуктами згорання. Гасити полум'я на одязі можна струменем води, піском, землею, снігом, а сам постраждалий може згасити вогонь, перекочуючись по підлозі, ґрунті, асфальті або іншому твердому та рівному покритті.

При необхідності постраждалому необхідно надати домедичну

допомогу та викликати швидку (103);

- якщо загорівся ваш одяг, падайте на землю і перевертайтеся, щоб збити полум'я, ні в якому разі не біжіть – це ще більше роздуває вогонь;

- для гасіння пожежі використовуйте вогнегасники, пожежні гідранти, а також воду, пісок, землю, кошму та інші засоби, пристосовані для гасіння вогню. Якщо осередок пожежі невеликий, накрийте його брезентовим покривалом, зволоженою тканиною чи одягом;

- бензин, гас, органічні масла та розчинники, що загорілися, гасить тільки за допомогою пристосованих видів вогнегасників, засипайте піском або ґрунтом, а якщо осередок пожежі невеликий, накрийте його азбестовим чи брезентовим покривалом, зволоженою тканиною чи одягом (водою гасити не можна!!!);

- якщо горить електричне обладнання або проводка, вимкніть рубильник, вимикач або електричні пробки, а потім починайте гасити вогонь.

3. Дії у випадку загрози обвалу будівлі та коли обвал уже стався.

Міністерство охорони здоров'я України опублікувало рекомендації щодо дій у разі загрози обвалу будівлі, а також якщо завал у зруйнованому будинку вже трапився.

Дії під час загрози обвалу будівлі

1. Якщо ви почули сильний вибух і перебуваєте в будівлі або відчули, що будівля втрачає стійкість то якомога швидше залиште будівлю.

2. Якщо встигаєте, захопіть гроші й документи.

3. Повідомте інших людей, які перебувають у будівлі, про загрозу обвалу.

4. На вулиці відійдіть на безпечну відстань від будівлі.

5. Зупиняйте тих, хто збирається стрибнути з балконів і вікон вище за перший поверх.

Не варто:

1. Користуватися ліфтом, необхідно спускатися сходами.

2. Створювати тисняви у дверях під час евакуації.

Якщо ви не можете залишити будівлю

1. Займіть найвигіднішу позицію: це можуть бути отвори дверей, кути (якщо в куті стоїть стіл, можна сховатися під ним), місце під балками, каркасами.

2. Тримайтеся якомога далі від вікон, не виходьте на балкон.

3. За можливості перекрийте воду, газ, знеструмте приміщення.

Якщо обвал уже стався:

1. **Покличте на допомогу.** Повідомте, де ви перебуваєте і що з вами сталося.

2. **Спокійно чекайте**, поки завал розберуть.

Якщо вас ніхто не чує

- Спробуйте вивільнити руки й ноги.
- Роздивіться, якими предметами вас завалило: якщо вони не надто важкі, спробуйте обережно розібрати завал.
- Намагайтеся не зачепити те, на чому все тримається.
- Якщо ви не бачите, чим вас завалило, або предмети, які на вас впали, дуже важкі, терпляче кличте на допомогу кілька годин.
- Якщо ви зрозуміли, що вас ніхто не почує, почніть дужче розбирати завал.
- Звільнившись, огляньте себе.
- Якщо необхідно, надайте собі першу допомогу: зупиніть кровотечу, зафіксуйте зламану кінцівку.
- Якщо ви не маєте змоги вибратися з будинку, намагайтеся сповістити про себе.
- Якщо є можливість, скористайтесь телефоном, стукайте по трубах і батареях, голосно кличте на допомогу.
- В очікуванні допомоги намагайтеся уникнути переохолодження.

4. Дії у випадку виявлення вибухонебезпечних предметів

Щодня на території України рятувальники проводять роботи щодо розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів.

Вибухонебезпечні предмети забрали і скалічили безліч людських життів. Гинуть дорослі, намагаючись здати небезпечну знахідку до пункту прийому металобрухту або при спробі розібрати пристрій з метою отримати вибухову речовину; гинуть діти, які з цікавості піднімають незрозумілі речі або підкладають боєприпаси у багаття.

Тому, шановні громадяни! Дотримуйтесь правил безпечного поводження при виявленні підозрілого предмету схожого на вибухонебезпечний пристрій або невідомих предметів!

Звертайте увагу на предмети, які схожі на вибухонебезпечні пристрої (розповідаю про те, що є на слайді).

Окупанти можуть маскувати вибухівку під дитячі іграшки, коробки, портфелі, пакунки, згортки та інші предмети розкидані у громадських місцях.

Категорично забороняється:

- підходити, торкатися предмета та пересувати його;
- заливати його рідинами, засипати ґрунтом або намагатися чимось його накривати;
- здійснювати з ним будь-які самостійні дії: звуковий, світловий, тепловий чи механічний вплив. Вибухові речовини – отруйні та чутливі до механічних впливів і нагрівання;
- намагатися самостійно знешкоджувати знахідку.

5. Порядок дій під час терористичного акту.

Тероризм (від лат. *terror* – «жах») – у широкому сенсі використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети.

Полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні терору шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших зазіхань на життя чи здоров'я ні в чому не повинних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних, з погляду чинного уряду, цілей.

Будь-яка людина за збігом обставин може виявитися заручником у терористів. При цьому останні можуть домагатися досягнення політичних, соціально-економічних чи кримінальних цілей.

У всіх випадках Ваше життя ставатиме предметом торгу для зазначених осіб.

Захоплення в заручники може відбутися в будь-якому місці (транспорті, установі, квартирі та на вулиці тощо).

Якщо ви стали заручником, дотримуйтесь наступних правил поведінки:

- про цей факт, по можливості та за наявності засобу зв'язку (мобільний, або інший телефон, доступ до мережі Internet), необхідно негайно проінформувати диспетчера міського відділу Державної служби України з надзвичайних ситуацій (тел: 101) або чергового міського відділу поліції за (тел: 102);

- якщо не вдається зв'язатися з правоохоронними органами то зв'яжіться з рідними і повідомте про ситуацію та своє місцезнаходження;

- спробуйте в'яснити (зрозуміти) чого хочуть терористи, визначити для себе, хто з них найнебезпечніший (найбільш нервовий, рішучий, агресивний);

- намагатися запам'ятати все, що бачите та чуєте під час акту тероризму: імена та прізвиська правопорушників; хто з терористів про що і як говорив, що робив і як поведився, їх зовнішній вигляд (у тому числі шрами й татуювання), ступінь їхньої реальної агресивності. Може трапитися, що терористи здадуться, аби не мати справи з спеціальними підрозділами по боротьбі з тероризмом. Звільнені заручники повинні повідомити якнайбільше деталей. Ваші показання будуть дуже важливі для слідства;

- ніколи не втрачайте надію на звільнення.

Якщо Вас захопили у заручники, пам'ятайте, що саме Ваша поведінка може вплинути на ставлення до Вас, тому необхідно:

- зберігати спокій і самоконтроль, не впадайте у істерику чи паніку;

- виконувати, по можливості, всі вказівки ватажка (навіть, якщо вони будуть розходитися з вказівками поліції чи ін.);

- без дозволу терориста нічого не починати робити, а саме: не переміщуватися, не відкривати сумочку, не лізти у кишеню, не робити різких рухів чи необдуманих дій. Несподіваний рух або шум з Вашої сторони

можуть спричинити жорстку поведінку з боку терористів;

- не квапити нікого;
- не реагувати на жорстокість, образи й приниження; на провокаційну чи зухвалу поведінку терористів, продовжувати спокійно сидіти не впадаючи в паніку й не задаючи питань;

- не апелювати до совісті терористів, це майже завжди марно;
- не наполягати на своєму. Говорити треба спокійно і дивитися прямо у вічі злочинцю, але не зухвало – це завжди сигнал до агресії;

- не підвищувати голос, не висловлювати невдоволення і не жестикулювати, навіть якщо необхідно про щось попередити;

- сховати, по можливості, документи та матеріали, що можуть скомпрометувати;

- не виказуйте непотрібного героїзму, намагаючись роззброїти терориста або прорватися до виходу;

- якщо зрозуміли, що терорист блефує і в руках у нього муляж, не перевіряйте це! Помилка може коштувати вам життя;

- під час фізичного контакту з терористами, у тому числі, якщо вас змушують вийти із приміщення – не пручайтесь – це може спричинити ще більшу жорстокість;

- в загальному, не чиніть дії, які можуть спровокувати терористів до застосування зброї й призвести до людських жертв;

- у випадку коли необхідна медична допомога, говоріть спокійно й коротко, не нервуючи правопорушників, не вживайте ліків, поки не отримаєте дозволу;

- якщо вдасться – симулюйте симптоми хвороби (з'являється можливість звільнитися в результаті переговорів: часто в ході переговорів терористи звільняють жінок, дітей, літніх і хворих людей);

- якщо з Вами перебувають діти, знайдіть для них безпечне місце, намагайтеся закрити їх від випадкових куль, по можливості перебувайте поруч із ними;

Якщо вас замкнули у приміщенні:

- будьте готові до «спартанських» умов життя: неадекватній їжі та умовам проживання; неадекватним санітарно-гігієнічним умовам;

- будьте готові до застосування терористами пов'язок на очі, кляпів, наручників чи мотузок;

- і поблизу немає терористів – спробуйте привернути чийсь увагу. Для цього розбийте шибку та покличете на допомогу, при наявності сірників підпаліть папір і піднесіть ближче до пожежного датчика;

- якщо Вам дали можливість поговорити з родичами по телефону, тримайте себе в руках, не плачте, не кричіть, говоріть коротко й по суті. Спробуйте встановити контакт із терористами. Поясніть їм, що Ви теж

людина. Покажіть їм фотографії членів Вашої родини. Не намагайтеся обдурити їх.

У разі застосування зброї терористами чи під час проведення спецслужбами операції із вашого звільнення неухильно дотримуйтесь наступних вимог:

- ляжте на підлогу чи на землю на живіт обличчям до низу та не рухайтесь, захищайте голову руками;
- заховайтеся за найближче надійне укриття (стіна, дерево, стовп, пагорб);
- тримайтеся далі від вікон, зашкленних дверей, проходів, сходових клітин;
- не піднімайтеся вище підвіконників;
- у разі поранення щонайменше рухайтесь – це зменшить втрати крові;
- у випадку застосування сльозоточивого газу – дихайте через мокру тканину, швидко й часто моргаючи (викликаючи сльози);
- не біжіть назустріч співробітникам правоохоронних органів чи від них без їхньої вказівки (навіть, якщо поблизу стався вибух). Вас можуть прийняти за злочинця і ви мимоволі станете мішенню для групи захоплення.
- по можливості зустріньте групу захоплення і чітко повідомте де знаходяться терористи їхні вимоги, озброєння, кількість захоплених людей, підходи до місця їхнього перебування та інше;
- надалі дійте відповідно до розпоряджень керівника антитерористичної операції.

6. Дії на випадок застосування у приміщенні невідомого газу

Не піддавайтесь паніці та оцініть обстановку.

Негайно залиште приміщення, в якому розпилили невідому речовину (газ) із балончика, закривши ніс та рот хустинкою або іншими подручними засобами (шарфом, одягом тощо).

Повідомте відповідальну особу з питань цивільного захисту, поліцію, екстрену медичну допомогу, пожежну охорону;

При виході з приміщення, по-можливості, відкрийте вікна на провітрювання.

. Якщо невідома речовина потрапила в обличчя та очі, необхідно:

- прийняти стійке положення, притулитися до стіни, або сісти на стілець, для того щоб не впасти і не травмуватися;
- протерти обличчя сухою хустинкою або серветкою;
- спробувати полегшити больові симптоми за допомогою доступних засобів (промити обличчя 2% розчином бікарбонату натрію (питної соди), а якщо ураження отримано від перцевого балончика – при наявності молока, промити ним обличчя).

При наданні допомоги до приїзду медичних фахівців, необхідно пам'ятати:

- очі не можна терти руками – це збільшує площу ураження. Краще обережно протерти уражене місце носовичком або серветкою;
- також не потрібно через силу відкривати очі – блефароспазм не дозволить це зробити одразу. Необхідно часто кліпати очима – інтенсивна сльозотеча допоможе швидше позбавитися від залишків речовини.
- якщо хтось носить контактні лінзи, їх необхідно якнайшвидше зняти.

7. Дії, які необхідно вчинити під час хімічної атаки:

- щільно зачиніть вікна та двері, вентиляційні отвори та димоходи;
- заклейте щілини у вікнах папером чи скотчем;
- увімкніть телебачення або радіо для отримання вказівок;
- попередьте близьких про небезпеку та можливу евакуацію.

У разі евакуації під час хімічної атаки:

- візьміть аптечку;
- одягніться так, щоб залишилося якомога менше відкритої шкіри;
- використовуйте протигази або ватно-марлеві пов'язки, змочені водою або краще 2–5% розчином питної соди (при ураженні хлором), оцтової або лимонної кислоти (при ураженні аміаком);
- залиште приміщення сходами;
- не торкайтесь на вулиці жодних предметів.

А тепер більш конкретна інформація, як діяти під час хімічної атаки:

Якщо вибухнула фосфорна бомба – це супроводжується яскравим світлом, іскрами та білим, їдким димом. Варто пам'ятати, що пожежі від неї важко та довго ліквідуються. Фосфор вступає в хімічну реакцію з киснем, тому треба гасити таку пожежу великою кількістю води або мокрого піску.

Якщо часточки фосфору потрапили на шкіру або волосся (шерсть) – треба нейтралізувати їх вологою тканиною.

Щоб уберегти дихальні шляхи, треба надіти протигаз або респіратор, для тварин – мокру тканину, яка не заважатиме диханню. Після надання такої першої допомоги необхідно відвести домашнього улюбленця дна огляд до ветеринара.

(росія також може застосувати й іншу хімічну зброю:

- Хлор – газ жовто-зеленого кольору з різким характерним запахом. У великих кількостях використовується для відбілювання тканин і паперової маси, знезараження питної води та ін. Потрапивши в атмосферу, димить. Важчий за повітря, тому накопичується в низинах. Отже, рятуватися від нього необхідно на верхніх поверхах освітнього закладу.

- Аміак – безбарвний газ із характерним різким запахом (нашатирний спирт). Добре розчиняється у воді. Рідкий аміак використовується як робоча речовина у холодильних машинах. Аміачна вода застосовується як добриво. Потрапивши в атмосферу, димить. Легший за повітря. Отже, рятуватися від нього необхідно на нижніх поверхах або в підвальних приміщеннях освітнього закладу.

- Чистий Іприт є безбарвною маслянистою речовиною без запаху (технічний Іприт має часничково-гірчичний запах і жовто-коричневий колір). Токсична дія іприту полягає в ушкодженні очей, шкіри, дихальних шляхів. Симптоми отруєння проявляються із прихованим періодом у дві години, але за спекотної погоди і вологої шкіри вони з'являються одразу. Наслідком контакту з речовиною є поява пухирців із жовтуватою рідиною, які довго загоюються і залишають рубці. При концентрації іприту у повітрі 0,03 мг/л смерть настає протягом 2–5 хвилин. Важчий за повітря.

- Зарин – безбарвна рідина без смаку і запаху, надзвичайно токсична. З військовою метою його застосовують як бойову отруйну речовину нервово-паралітичної дії. Важчий за повітря.

8. Інформаційна безпека. Пропаганда небезпечних онлайн-ігор, квестів, челенджів з метою залучення до участі у них дітей та маніпулювання їхніми діями.

Під час військових дій на території України більшість дітей, не маючи можливості повноцінного візуального контакту зі своїми друзями, знайомими, однокласниками наживо – спілкуються, грають в різноманітні ігри, приймають участь у квестах, челенджах використовуючи мережу Інтернет.

Звичайно, що, з однієї сторони, нічого поганого в цьому нема. Психологи навіть рекомендують дітям це робити, щоб зняти стрес.

Однак ворог використовує цю ситуацію, пропагуючи небезпечні онлайн-ігри, квести, челенджі, з метою залучення до участі у них дітей та маніпулювання їхніми діями. Адже ворог розуміє, що по-перше – дітей можна використати, як для дестабілізації ситуації в регіонах так і для координування діяльності ворожих військ на місцевості; по-друге – будь-які неприємності з дітьми вплинуть на стан їхніх батьків, а це, відповідно, понизить ефективність виконання батьками різних видів робіт, у тому числі пов'язаних із забезпеченням обороноздатності України.

Тому питання безпеки в мережі на сьогоднішній день є дуже актуальним.

Найбільш небезпечними є такі дії ворога:

- розповсюдження неправдивої інформації;
- залякування, погрози завдати шкоди дітям чи їхнім батькам, наприклад, за ненадання дітьми якоїсь інформації;

- спілкування з незнайомими людьми з небажаними наслідками, наприклад, небезпечні зустрічі з ними в реальності;
- спонукання до насильства, агресії, підбурювання нетерпимого ставлення до інших;
- підштовхування до завдання собі шкоди.

Для того, щоб отримати корисну для себе інформацію, зумовити надзвичайну ситуацію, нанести шкоду матеріальним цінностям держави чи громадян, або довести дітей і підлітків до самогубства, ворог може поширювати пропозиції щодо участі дітей у небезпечних інтернет-іграх, челенджах, квестах і так званих групах смерті.

Адміністратори закритих груп в соцмережах або власники акаунтів в Інстаграм втягують у гру дітей та підлітків, стимулюючи до виконання певних завдань. Діти, які бажають взяти участь у грі, розміщують на своїх сторінках у соціальних мережах пост із запитом на гру і супроводжують його певним хештегом.

Сутність подібного роду квестів (ігор) полягає в тому, щоб під виглядом розуміння і переймання проблемами спілкування підлітка з соціальним оточенням:

- а) посилити його ізольованість від реальних соціальних стосунків;
- б) посилити емоційну залежність від групи та її очільників;
- в) маніпулювати поведінкою, настроями, цінностями учасників групи.

У деяких випадках метою діяльності керівників таких груп є своєрідна гра з доведення підлітка до самогубства. Подібні групи і доступність інформації в інтернеті – це спусковий гачок. Завдяки створенню віртуального світу, віртуальних друзів, віртуального спілкування та віртуального життя відбувається втеча від реальності, де смерть також здається віртуальною.

Так, нещодавно, маніпулюючи поведінкою підлітків і використовуючи їхнє прагнення чимось зайнятися, зловмисники під виглядом участі у квесті використали неповнолітніх дівчат для нанесення знаків на даху багатоповерхівки, щоб потім використати ці мітки для орієнтування на місцевості чи коригування вогню. Крім того дівчатам була обіцяна плата за виконання завдань квесту.

Також небезпечною для дітей є участь в челенджах, де блогери виконують самі і пропонують виконати іншим завдання, які можуть спричинити до знищення матеріальних цінностей та/або становити загрозу для життя і здоров'я дітей.

До найбільш небезпечних можна віднести такі челенджі:

- «вогняний челендж» (Fire challenge);
- «вибух розетки» (Outlet Challenge);
- «падіння в стрибку» (Tripping jump challenge);
- «вистрибни з автомобіля» (Drake «In My Feelings»);
- «отруєння капсулами для прання» (Tide pods challenge);
- «удушення/непритомність/втрата свідомості»

(Choking/fainting/pass-out challenge);

- «контрольована задуха» (Blackout challenge);
- «я без свідомості» (Pass out prank, Shocking games) тощо;
- «проломити-череп-челендж» (Skull-breaker challenge);
- «суїцидальний челендж Момо».

Вірусний характер поширення цих челенджів дозволяє їм швидко розповсюджуватись та продовжувати існувати, незважаючи на смертельну небезпеку. Служби технічного обслуговування та контролю за контентом популярних соціальних мереж не завжди вчасно виявляють та блокують контент, що закликає до небезпечних дій. Однак будь-хто з користувачів, помітивши контент, який може загрожувати життю та безпеці інших, може звернутися до адміністрації сайту зі скаргою, і врятувати комусь життя.

В загальному, інформаційно-особистісна безпека школяра має два аспекти, а саме:

1) зовнішній: захищеність інформаційного середовища від факторів зовнішньої небезпеки, наприклад, шляхом застосування програмних комплексів контентної фільтрації;

2) внутрішній: формування здатності до розпізнавання, передбачення, ухилення і подолання небезпек.

Необхідність першого аспекту викликана тенденціями постійного зростання кількісних показників так званого «інформаційного сміття», смакування насильства й агресії у медіасередовищі, відсутністю розуміння у розповсюджувачів такої інформації, що вона може потрапити у поле зору дітей.

Другий аспект є дуже актуальним з позицій педагогіки. По суті він приховано містить те, що можна було б назвати способами створення медіа-імунітету особистості.

Найбільшої уваги потребують підлітки, тобто діти 12–17 років, оскільки це етап активного формування самооцінки, інтересів, моральних уявлень, соціальних установок та потреби в спілкуванні з однолітками. Підліток прагне отримати новий досвід та яскраві емоції, дізнатися, на що він здатний та усім продемонструвати свою винятковість, а соціальні мережі стають для нього платформою для отримання визнання та самоствердження. Однак, несформована психіка, емоційна нестабільність через великий потік інформації, соціальні невдачі та бажання втекти від реальних проблем, вимушена ізоляція під час воєнного стану знижують критичність підлітків до обраних ними способів поведінки. Підлітки в силу вікових особливостей намагаються відокремитись від батьків, відійти у бік і знайти себе. Якщо ж це не вдається, підлітки починають втрачати інтерес до життя, не даючи собі можливості знаходити інші варіанти розв'язання проблеми. Такі підлітки є найбільш вразливою групою для небезпечних челенджів та «груп смерті».

Під час війни неможливо достовірно визначити ознаки того, що дитина має проблеми пов'язані з використанням мережі інтернет так, як це можна

зробити у мирний час. Наприклад, дитина може бути дратівливою та агресивною, якщо відсутня можливість скористатися Інтернетом; нівелювати спілкування з іншими людьми надаючи перевагу перегляду інформації з мережі інтернет, переписуванню в чатах, онлайн-іграм і т. ін. через стрес спричинений воєнним станом.

Тому, вам-педагогам необхідно контактувати з батьками і роз'яснювати їм, що для комунікації з дітьми щодо їхньої безпечної поведінки в цифровому середовищі у воєнний час доцільно:

- говорити з дитиною про безпеку в Інтернеті та допомагати розвивати критичне мислення, вчити робити аргументований вибір та нести відповідальність за його результати. Бо проста заборона використання гаджетів може призвести до втрати довіри дитини до дорослого та приховування нею своїх захоплень;

- будувати відкриті та довірливі стосунки з дитиною з проблеми використання технологій: підтримувати спілкування, давати поради. Дитина має знати, що дорослий поруч і готовий допомогти;

- разом з дитиною переглядати матеріали на її улюблених веб-сайтах та грати в її улюблені інтернет-ігри. Це допоможе краще зрозуміти інтереси дитини, її захоплення та причини такого вибору. Також це може стати приводом для невимушеного початку розмови про безпеку в інтернеті;

- формувати корисні навички використання гаджетів та цифрового середовища, розвивати цифрові, соціальні й емоційні навички, такі як: повага, емпатія, критичне мислення, відповідальна поведінка та психологічна стійкість;

- підвищувати самооцінку дитини, дозволяти дитині самостійно робити вибір і бути відповідальним за нього, вчити моделям поведінки із негативним досвідом в Інтернеті;

- заохочувати користуватись гаджетами в зонах видимості дорослих. Це допоможе тримати під контролем, з ким ваша дитина контактує в інтернеті через телефон, планшет, смарт-телевізор, ігрову приставку та інші пристрої, підключені до інтернету;

- контролювати додатки, ігри, веб-сайти та соціальні мережі, якими користується дитина, та їх відповідність віку дитини;

- виключати можливість спілкування або обміну повідомленнями в онлайн-чатах та функцію «поділитися розташуванням» у налаштуваннях додатків чи ігор, оскільки це може наразити дитину на небезпеку у вигляді небажаного контакту чи розкрити її фізичне місце розташування;

- перевіряти налаштування приватності в іграх та соціальних мережах, якими користується дитина, наявності в її профілі ввімкнених налаштувань приватності. Обмежити коло осіб, які можуть контактувати з дитиною та просити дитину радитись, перш ніж додавати нових друзів;

- використовувати доступні технології для налаштування батьківського контролю на пристроях, які можуть обмежувати шкідливий контент, контролювати дії дитини та обмежувати чи блокувати час

користування підключеними до Інтернету пристроями або окремі функції (наприклад, камери, покупки через мобільні додатки).

У разі виявлення, що дитина стала жертвою будь-яких проявів насильства чи експлуатації, вербування чи маніпуляцій в цифровому просторі, варто одразу звернутись до Національної поліції України та надіслати повідомлення про правопорушення до департаменту кіберполіції Національної поліції України за посиланням (цілодобово 0 800 505 170).

Психологічну допомогу та підтримку можна отримати за номерами телефонів:

1) Національна гаряча лінія з питань протидії насильству та захисту прав дитини (Пн – Пт з 12:00 до 16:00):

- 0 800 500 225 (безкоштовно зі стаціонарних);
- 16 111 (безкоштовно з мобільних).

2) Онлайн консультація для підлітків в Teenergizer (<https://teenergizer.org/consultations/>).

3) Чат-бот у Telegram (https://t.me/kiberpes_bot) і Viber (<https://chats.viber.com/kiberpes>) допоможе дізнатись, куди звертатись за допомогою.

Також важливо, щоб учасники освітнього процесу були поінформовані про те, які саме послуги в сфері психологічного забезпечення освітнього процесу та в якому порядку вони можуть отримати, в тому числі дистанційно. Відповідну інформацію варто розмістити на сайті закладу освіти.